

Bakalářská práce

Výchovné strategie v rodinách

Studijní program:

B0111A190016 Speciální pedagogika

Autor práce:

Bára Agnes de Man

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Výchovné strategie v rodinách

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bára Agnes de Man
<i>Osobní číslo:</i>	P20000185
<i>Studijní program:</i>	B0111A190016 Speciální pedagogika
<i>Zadávající katedra:</i>	Katedra sociální práce a speciální pedagogiky
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Odhalení rodičovských postojů k výchovným zásadám a postupům, které byly na respondentech aplikovány vlastními rodiči a dále zjištění, které z výchovných strategií využívají ve výchově vlastních dětí.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, formulace závěrů.

Metody: Polostrukturovaný rozhovor.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

BRISCH, K., 2011. *Poruchy vztahové vazby*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-870-8

FRANKL, V., 2021. *Léčba smyslem*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1723-7

HUGHES, D., 2017. *Budování citového pouta*. 1. vyd. Institut fyziologické socializace. ISBN 978-80-270-2838-2

HUGHES, D., BAYLIN, J., 2012. *Brain-Based Parenting*. 1. vyd. WW Norton & Co. ISBN 978-03-9370-728-1

KAZDIN, A., ROTELLA, C., 2014. *Everyday Parenting Toolkit*. 1. vyd. Houghton Mifflin Harcourt. ISBN 0544227824

PÖTHE, P., 2007. *Emoční poruchy v dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-2131-6

SATIR, V., 2007. *Společná terapie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-303-1

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

3. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 28. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Pavlu Klimentovi, Ph.D. za cenné rady, laskavost a trpělivost. Můj vděk patří také doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc. za povzbuzující přístup, osobní postřehy zejména k empirické části textu. Dále děkuji své rodině za podporu během celého studia a lidem v mém blízkém okolí, kteří mi byli psychickou oporou. V neposlední řadě patří veliké díky respondentům mé výzkumné části, především za ochotu a čas při sdílení cenných informací.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá odhalením výchovných strategií a rodičovských postojů k již po generace předávaným výchovným zásadám, které byly na nich samotných aplikovány vlastními rodiči. Věnuje se základní charakteristice rodičovských rolí, výchovných stylů a jejich proměnám. Dále popisuje možná úskalí rodičovství a uvádí obecné principy rodinné diagnostiky. V empirické části je pomocí kvalitativní metodologie zmapována bez nároku na zobecnění ženská i mužská perspektiva rodičovství a zaměřuje se především na to, jak respondenti vnímají výchovu, kterou byli sami vedeni a jak nahlízejí na výchovu svých dětí. Cílem této práce je zjistit, k jakým proměnám dochází u rodičů v rámci výchovných strategií, které využívají ve výchově svých dětí. Na jaké problémové situace ve výchově narazili a jaké faktory nejvíce ovlivňují a formují jejich vlastní rodičovství.

Klíčová slova

rodina, výchova, rodič, dětství, vztahy, ideje

Annotation

This bachelor thesis deals with the discovery of educational strategies and parental attitudes to the educational principles passed down for generations, which were applied to them by their own parents. It deals with the basic characteristics of parental roles, educational styles and their transformations. It also describes the possible pitfalls of parenthood and introduces the general principles of family diagnosis. In the empirical part, the female and male perspectives of parenthood are mapped without any claim to generalization using qualitative methodology and focuses primarily on how respondents perceive the upbringing they themselves have been guided by and how they view the upbringing of their children. The aim of this thesis is to find out what transformations occur in parents within the educational strategies they use in the upbringing of their children. What kind of problem situations in their upbringing they have encountered and what factors most influence and shape their own parenting.

Keywords

family, upbringing, parent, childhood, relationships, ideas

Obsah

Úvod.....	9
1 Proměna rodiny a rolí.....	10
1.1 Rodina dnes.....	11
1.2 Volba výchovné strategie.....	14
1.3 Generační faktory.....	16
2 Rodičovské pasti	19
2.1 Dokonalý rodič.....	19
2.2 Partnerství	21
2.3 Sebeodhalování	22
2.4 Mediální obraz	23
3 Rodinná diagnostika.....	26
3.1 Obecné principy	26
4 Průzkumné šetření.....	29
4.1 Cíle průzkumu a otázky	29
4.2 Metody sběru dat.....	29
4.3 Popis a výběr respondentů	30
4.4 Průběh šetření.....	31
4.4.1 Etické hledisko.....	31
5 Výsledky průzkumu	32
5.1 Analýza a interpretace výsledků	32
5.2 Zpracování rozhovorů.....	33
5.2.1 Vlastní dětství	33
5.2.2 Vlivy odrážející se ve výchově.....	35
5.2.3 Vnímání rodičovství.....	38
5.2.4 Hodnoty ve výchově	40
5.2.5 Partnerství	42
5.3 Shrnutí výsledků a diskuze	44
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů.....	47
Seznam příloh	50

Úvod

Tato bakalářská práce je deskriptivním výsledkem dlouhodobého zájmu o pojetí dnešního rodičovství a to především o proměnu v rozhodování mezi mnoha trendy, přístupy a možnostmi. Rodiče se mnohdy odklánějí od rad svých rodičů a volí zdroje z okolního světa. Jak tedy vychovávat děti, které budou žít v tak trochu jiném světě? Mnoho rodičů se setkává s velmi závažným problémem v tom, jakým způsobem se musejí vyrovnávat s plně odlišnou konzistencí reality, s úplně jiným světem než s jakým se museli setkávat či vyrovnávat jejich rodiče. Což na dnešní rodiče klade zcela jiné požadavky a tím pádem se setkáváme s generací rodičů, kteří do značné míry tápají protože to, co používají ve výchově svých dětí, bývají modely, které se sami naučili, když byli dětmi a vycházejí z toho co sami znají. Výchova a vzdělávání, byť jsou jedny z nejdůležitějších činností, které člověk individuálně i sociálně zastává se nikde neučí a jedná se o poznatky, které se přebírají z generace na generaci. Vidíme tak starší generaci, která vždy byla evolučně tou, předávajíc zkušenost a moudrost. Tím jak vznikla nová, digitální dimenze, skrze tento posun o pomyslný symbol moudrosti přicházejí a stávají se naopak zranitelnou až ztracenou generaci. Z evolučního hlediska jsme tedy svědky historicky unikátní situace. Nechme se tedy inspirovat k úvahám nad možnými proměnami a přístupy v rodičovství.

V následujících kapitolách budou vymezeny základní teoretické pojmy, které úzce souvisejí s tématem rodičovských postojů a aplikované výchovy v kontextu rodinných proměn, podnětů při volbě výchovných metod či důsledků generačních přenosů. Dále nám kapitoly nastíní několik úskalí dnešního rodičovství a přiblíží metodologii rodinné diagnostiky. Cílem empirické části je pomocí polostrukturovaných rozhovorů odhalit rodičovské postoje k výchovným zásadám a postupům, které byly na respondentech aplikovány vlastními rodiči a dále zjištění, které z výchovných strategií využívají ve výchově vlastních dětí. Samotný závěr ve stručnosti shrnuje odpověď na hlavní průzkumnou otázku.

1 Proměna rodiny a rolí

V rámci otevřenosti dnešní doby se v rodinném prostředí začaly objevovat zásadní změny a to například v potřebě seberealizace rodiče a to i skrze vlastní děti. Jako by se rodiče vraceli ke svým snům či přáním a dokonce si je dovolili i naplnit. Na proměny v českých rodinách má nemalý vliv i mediální vzor, jenž přenáší představy a obrazy o dokonalých rodinách. Pokud nahlédneme do doby po roce 1989 všimneme si nepoměru možnosti „mít“ a absence „muset“. Materiálního tlaku začalo nabývat a stále nabývá i v souvislosti s dostatečným výkonem, skrze který dochází k nadměrnému pracovnímu výkonu, který navazuje na dětem kompenzovanou nepřítomnost a upadá tak díl rodičovské odpovědnosti. Bohužel se poté stává rodič vzorem, který dosahuje úspěchu a souběžně ztrácí blízké vztahy a vztahy v rodině. Vlivem seberealizace se taktéž posouvá věk, ve kterém dochází k rozhodnutí o založení vlastní rodiny. Mezi důvody patří studijní či pracovní příležitosti ve světě, které i z kulturního hlediska ovlivňují životní perspektivu. Nový jev se v současnosti ukazuje i v rozporu světonázorů mezi partnery (Šmolka, Mach 2008, s. 14). Spolu s otevřeným světem započal fenomén dospělých žijících nadále u vlastních rodičů, skrze který se objevuje tzv. osobnostní nezralost mladých lidí (Masáková in Boková 2011, s. 27).

Masáková uvádí i změnu, která nastala ve druhé polovině 90. let 20. století a to zejména v samotné struktuře rodin v souvislosti věku rodičů a průměrného věku prvorodiček, tj. 30 let. Klinická psycholožka Bertini uvádí, že rodiče staršího věku mívají mnohem více zkušeností, ukotvený světonázor a častokrát se snaží uplatnit pozitivní rodičovské dovednosti, které se naučili ve svých původních rodinách. Taktéž je tu vyšší pravděpodobnost o vědomou snahu ve vyhýbání se nelaskavým postojům, které zažili ve svém dětství (Bertini 2013, s. 71). Dále byl zjištěn výrazný pokles v počtu narozených dětí a v neposlední řadě došlo k viditelné změně v pojetí rodičovských rolí. Tato tvrzení jsou ukotvena již v monografii Čápa z roku 1996, který říká, že *kritika tradiční patriarchální rodiny je zcela oprávněná. Nerovnoprávnost muže a ženy vede k napětí, konfliktům, k deformování osobnosti obou partnerů. V přísné patriarchální rodině často dochází k utlumení samostatnosti a iniciativy i kreativity dětí, stávají se závislými na autoritě, nebo přecházejí do zamítání jakékoli autority a společenské normy, popřípadě až k delikvenci* (Čáp 1996, s. 41). I přesto že v respektující demokratické rodině v rámci rovnoprávnosti žen i dětí jsou tyto překážky překonávané, v některých případech se otec

výhod patriarchálního vládce vzdát nechce. Platí tedy, že přestože žena zajišťuje chod domácnosti, nadále pomocí taktických kroků zanechává muži dojem, že rozhodování je nadále jeho doménou. *Ve vztahu k dětem někdy dochází k nejasnostem a nerozhodnosti, co dovolit a co zakázat, přechází se do extrémní volnosti nebo nejistoty a nedůslednosti* (Čáp 1996, s. 42).

Ženy v rámci seberealizace volí vzdělanost a kariéru, která je často obtížně kombinovatelná s rolí mateřskou. Celkové změně napomáhá i podstatná genderová změna spojená s přeměnou mužského postoje, který mnohdy přebírá pečující rodičovskou roli. Bertini (2013, s. 68) téma rodičovských rolí pojí s vnitřním konfliktem *mezi poselstvím ze své původní rodiny, kdy byly role jasně vymezené, a hledáním své jiné rodičovské identity. Řada těchto rodičovských dvojic však vyrůstala v tradičním pojetí rozdělení rolí rodičů, kdy matka byla tvůrcem domácí pohody včetně emoční podpory dětí zejména v útlém věku a otec nositelem hodnot „vnějšího světa“.* Mladí rodiče v takových případech hledají nové polohy a nový obsah rodičovství. Chvála (in Loucká 2021, s.181) v kontextu odlišnosti mezi ženou a mužem vysvětluje rozdílnost jako užitečný aspekt především s ohledem na péči o děti. *Je jedno zda je vrozený, nebo udržovaný genderovými stereotypy. Obáváme se však, že pokud dojde k setřetí rozdílů, může ve společnosti stoupat genderový chaos, v populaci bude ubývat děti, a tím se zhorší vyhlídky na trvale udržitelný rozvoj dané kultury.*

1.1 Rodina dnes

Není mnoho věcí, které by nás ovlivnily více než to, do jaké rodiny se jednoho dne narodíme. Mnohočetné výzkumy potvrzují klíčový význam rodinné péče a zejména působení matky pro psychický vývoj osobnosti. Matčino působení může být v některých případech doplňováno nebo plně nahrazováno otcem, prarodiči, sourozenci či jinými osobami v okolí. Vzhledem k formativnímu působení Čáp (1996, s. 40) uvádí řadu funkcí, které rodina plní:

- zajišťuje reprodukci člověka, a to biologicky i sociálně, kulturně, zajišťuje narození a péči o dítě spolu s jeho socializací a výchovou, předávání společenských hodnot a norem, tradic předchozích generací,
- je jednotkou ekonomickou,

- zajišťuje ochranu a pomoc v běžných i mimořádných situacích, umožňuje sdílet radost,
- kontroluje chování a jednání členů rodiny,
- zajišťuje členům rodiny osobní vztahy.

Stopu konkrétní rodina zanechá v celé společnosti skrze příbuzné a vícegenerační vztahy. Můžeme tedy říci, že to jaká je společnost, vychází z toho jaké jsou rodiny. V kontextu společnosti lze uvést příklad na odpovědnosti, která je zdrojem pro širší odpovědnost od úrovně obecné až po nadnárodní a prvotně se jí učíme právě v rámci rodinných vztahů. Je zcela zjevné, jak již bylo psáno od pradávna, jaké základy rodiny vkládají do našeho systému. Od nejrůznějších experimentů, revoluce, tvořivosti, po přenášení hodnot, tradic, víry a života pro další generace.

Pokud tuto společensky naprosto samozřejmou skutečnost podkryjeme, zjistíme, že mnozí z nás nevnímají otázky rodiny jako předmět pro vážnou diskuzi a hlubší zamyšlení (Jochová in Hamplová 2021, s. 7). Na druhé straně spolu s rozvojem společenských věd se téma rodiny dostává pod hledáček nejrůznějších výzkumů a statistik, které nám umožňují nahlédnout do těch nejintimnějších témat. Jochová (in Hamplová 2021, s. 9) uvádí, že: *Přesto nám tato informovanost zatím příliš nepomáhá řešit problémy, které kolem sebe vidíme. Jako by se v záplavě vědeckých poznatků vytrácela schopnost nějak konkrétně pojmenovat a nacházet řešení.* Řada odborníků uvádí, že vstupujeme do individualizované doby, ve které pomalu upadá význam tradiční nukleární rodiny a taktéž dochází k oslabování manželské role (Hamplová 2021, s. 35). *Předpokládá se, že moderní člověk se díky bezprecedentnímu bohatství soudobých společností a rozvoji sociálního státu cítí bezpečně, a nemusí tak na vytváření stálých vztahů klást takový důraz. Naopak může experimentovat, usilovat o nezávislost, seberealizaci, sebevyjádření a vztahy „dokud mě to baví“.* *Dlouhodobé závazky či manželství nemají pro člověka v moderních bohatých liberálních společnostech takový význam jako dřív* (Hamplová 2021, s. 35).

I přes všechna tato tvrzení zůstává rodina charakteristickou a zásadní rolí v kvalitě života každého jedince, kterou popisuje Hozová (in Hamplová 2021, s. 82) jako i nadále důležitým prvkem naší společnosti a je zřejmé, že je potřeba se více zaměřovat na primární prevenci na podporu funkční rodiny, a tak předcházet následné sekundární či terciální prevenci, které jsou již pozdním zachraňováním rodinného systému, který je již

často nenapravitelně rozbořen. Na české půdě je důležité strukturovat a zmapovat oblasti primární prevence podpory rodin včetně aktuálních poskytovatelů i sítě odborníků, a to jak z pohledu funkčnosti systému, existence podpůrných a poradenských služeb, tak i z pohledu funkčnosti jako takové, a to především optikou rodin, rodičů i dětí a jejich potřeb.

Pro pochopení rodinných forem je důležité zmínit, že nelze analyzovat rodinu bez diskuze o jejich jisté variabilitě. V kontextu transformace nebo úpadku hodnot rodiny je nutné zvážit překonání jistých krizových situací v minulosti a možné reakce na dané potíže (Hozová in Hamplová 2021, s. 82). Na závěr Hozová (in Hamplová 2021, s. 83) uvádí, *že žijeme v době, která umožnila šíření mnoha podob rodinných forem. Stojíme a v tichosti vyčkáváme, která z nich bude i nadále funkčně životaschopná a která se časem ukáže jako nefunkční. Z toho si pak můžeme odvodit, co bude nosné pro další vývoj.*

Frank vychází z přesvědčení, že vzdělávání se vyhýbá konfrontaci mladých lidí s hodnotami a ideály. Existuje jeden jev z americké kultury, který bývá pro evropské oči velmi nápadným a to, určitou posedlostí vyhýbání se autoritativnímu chování či zadávání příkazů. Tyto kořeny mohou vycházet z puritánství, mravním i etickým autoritářství či totalitarismu. Dost možná tedy pokračování v upozadění stavby ideálů a hodnot před mladé představí reaktivní formaci. Strach z toho, že by nám mohl být vnucován smysl a účel vytváří jistou přecitlivělost na hodnoty (Frankl 2021, s. 47). K tomuto tématu přispívá také West (in Frankl 2021, s. 47), který prohlásil: *Naši mladí si mohou dovolit idealismus, protože jsou první generací blahobytné společnosti. Ale nemohou si dovolit materialismus – dialektický nebo kapitalistický –, protože jsou první generací, která by se mohla opravdu dožít konce světa. Naši mladí muži a ženy jsou dost vzdělaní, aby věděli, že jenom jejich ideál lidského bratrství může zachránit jejich svět i je samé.*

1.2 Volba výchovné strategie

Výchovu projevujeme volbou a způsobem využívání výchovných prostředků a definujeme ji jako celkovou interakci a komunikaci dospělých s dítětem. Skrze užití výchovných metod bývá projevováno, tomu odpovídající prožívání a chování dítěte, jenž ovlivňuje chování a prožitky dospělého. Čáp (1996, s. 135) definuje způsob výchovy jako *to, co vyjadřuje to podstatné ve výchově, co ovlivňuje volbu dílčích prostředků či postupů*. Tím podstatným rozumíme emoční vztah vůči dítěti a způsoby výchovného řízení, které má různé formy odlišující se různými dospělými. Konkrétní působení poté vysvětluje *odlišné reakce dětí na různé dospělé, vysvětlují i odlišné účinky téhož výchovného postupu, prostředku či metody, když jich užívají různí dospělí, a to ve vztahu k různým dětem, podle toho, na jaký způsob výchovy jsou různé děti navyklé* (Čáp 1996, s. 136).

Mnoho pozornosti trendům a stylům rodičovství se v minulosti nedostávalo. A tak jedním z prvních odborníků věnující se výchově byl například psycholog John Watson, jehož kniha z roku 1928 s názvem „Psychological Care of Infant and Child“ (neboli Psychologická péče o kojence a dítě) byla odkazována na striktní výchovná pravidla s velkými nároky, důraznými hranicemi a kontrolou nad dítětem. Texty naopak odrazovaly od projevů emocí, lásky a mateřské intuice, které by stály za vznikem charakteru rozmazleného dítěte. Naopak psychoanalytik a pediatr Benjamin Spock vedl rodiče k tomu, aby na svá jednání nahlíželi z pozice dítěte i skrze svoji intuici a vžíváním se do dětského prožitku uspokojovali klíčové potřeby pro vývoj dětské osobnosti (Masopustová 2018, s. 36).

V šedesátých letech 20. století přichází klinická a vývojová psycholožka Diana Baumrind s rozdělením rodičovské výchovy do tří výchovných stylů, které s drobnými změnami při popisu a vzájemném definování dodnes využíváme. Poukazují na míru kontroly, autonomie, nároků na dítě či nastavování hranic. Jedním z nich je styl **autoritářský**, charakterizován nadměrnou kontrolou a nízkým stupněm vstřícnosti. Druhý je označován jako **permisivní**, pro který je typický nižší míra kontroly a vysoká vstřícnost vůči dítěti. A třetím je naopak **autoritativní** styl u kterého spatřujeme kontrolu i vstřícnost ve vysokém rozsahu (Masopustová 2018, s. 36).

Ačkoli psychologie ukazuje jak porozumět výchovným přístupům, není jejím cílem stanovit jediný možný přístup jako nejlepší, ba dokonce správný. Volbu strategie vedení dítěte představuje právo i povinnost rodičů. Nutno ale říci, že každý postup obsahuje přednosti i rizika a je tedy důležité ujasnit si, jaké máme jako rodiče očekávání a představy do budoucna. Greenberg (2017) ve svém článku upozorňuje na rizika podmíněné lásky dostavující se pouze při úspěchu dítěte. Dodává, že dítě se v takových případech necítí stabilně milováno a je pro něj velmi obtížné si cokoliv autenticky užívat, aniž by na závěr nebyl předložen status úspěchu. V těchto případech je prioritou obraz úspěšné rodiny, nikoliv prozkoumávání toho, co se dítěti opravdu líbí a co si opravdu přeje dělat. Dalším vhodným krokem je tedy pokusit se sladit svá očekávání a cíle s prostředky, které při výchově využíváme a nakolik chování, jenž deklaruujeme, je skutečností (Mertin, 2011, s. 60). Frankl v jedné ze svých publikací píše o dosahování cílů, které představují důvody, proč můžeme být šťastní. Jinak řečeno štěstím rozumíme následek a to automatický a spontánní. Proto lidé nemusí o své štěstí nikterak usilovat, nemusí se o své štěstí ani pečlivě starat, pokud pro ně existují důvody. Člověk o ně usilovat nemůže, jelikož pokud se cílem stane štěstí jakožto motivační prvek, vytvoří z něj nutný cíl naší pozornosti. Právě tímto se ztrácí důvody pro štěstí a samo se vytrácí (Frankl 2021, s. 37).

Stejný princip přirozenosti vysvětluje Huges (2017, s. 12) na příkladu tvorby bezpečného pouta, které si dítě ke svým rodičům vytváří. Jelikož jsou rodiče se svým dítětem vnitřně propojeni a svými činy neustále reagují na jeho potřeby, vzniklé citové pouto spolehlivě rodiče vede ke všímání si pocitů i potřeb a dokážou na ně správně, s citem a rychle reagovat. Rodiče, kteří toto dovedou se během velmi krátké doby naučí rozpoznávat všechny potřeby dítěte. *Tak jakoby se učili krokům společného tance. Stokrát za sebou, den po dni spolu tančí v rytmu života a společného prožívání. Pokud se rodič nenechá ovlivnit dítětem, bude i dítě méně ovlivněno rodičem.*

Účinným způsobem pro rozvoj demokratických vztahů v rodině je především možnost podílet se na rozhodování. Pro realizování takového druhu sdílení existuje tzv. rodinná rada. Jedná se o pravidelná setkávání všech členů rodiny, při kterých mají příležitost všichni zúčastnění vyjádřit svůj názor. Pravidelnost takovýchto setkání přispívá rodinné harmonii a poskytuje prostor pro stanovení pravidel, sdílení přání či plánování společných aktivit a předávání zkušeností (Dinkmeyer, McKay 2008, s. 121).

1.3 Generační faktory

Bertini (2013, s. 102) popisuje, že jako jednou z velkých komplikací může být vztah, který člověk má či měl se svými rodiči, *Vztah rodič – dítě se vytváří během raných let a je to jeden z nejvýznamnějších vztahů, jaké člověk může mít, neboť pomáhá utvářet jeho osobnost.* Všechny doposud na první pohled ustálené vztahy v rodině se s příchodem dítěte na svět dají do pohybu a dojde tak k přeskupení rodinného systému v aspektech jednotlivých aktérů, jejich rolí a nastává proměna rodové linie. I přestože jsme ve vlastních rodinách zažili leccos, ocitáme se v pro nás novém a neznámém světě (Cesari Lusso 2011, s. 7).

Pokud poodstoupíme od přeměn rodinných systémů k samotným úlohám aktérům, nelze opomenout roli prarodičů, kteří mnohdy získávají status nepostradatelného článku, který Cesari Lusso (2011, s. 100) popisuje v kontextu postavení následovně: *Prarodiče jsou narozením další generace postavení do nové situace, není to však situace pouze jejich, ale celého rodinného systému. Prarodičům umírají rodiče a jejich pozice se přesouvá ze středu rodiny na okraj.* Ačkoliv stejnojmenná autorka uvádí, že prarodiče jsou důležitým aspektem nejen pro děti, ale také pro jejich rodiče především v nelehkých životních situacích a to zejména jako tvůrci emocionální jistoty pro své dospělé děti, tj. rodiče, kterým vytváří pozadí scény, nelze opomenout jisté vměšování prarodičů do partnerských vztahů za doprovodu výčitek, hádek a často tak stojí za rozpadem vztahu, který může být bez tohoto sebezprosazujícího se chování již ohrožen – nevěrou, finanční situací, nezaměstnaností, nemocí či výchovnými neshodami. Je zcela zřejmé, že *postoj a chování prarodičů výrazně ovlivňuje fungování celé rodiny a vývoj dítěte* (Cesari Lusso 2011, s. 102).

Dětská psycholožka Masáková poukazuje na proměny rodiny právě v kontextu generačního soužití, kde vícegenerační rodina, která nebyla v minulosti výjimkou, je značně na ústupu i z důvodu střetu hodnot podmíněným generačním rozdílem, a tak se podíl prarodičů na výchově vnoučat patrně zmenšuje. *Prarodiče, kteří v řadě případů v minulosti doplňovali výchovu dítěte pohledem životní moudrosti spolu s obvykle bezpodmínečným přijetím, nemají dostatek prostoru k pravidelnému kontaktu s vnoučaty z různých důvodů – ať je to jejich vlastní život naplněný různými zájmy, nebo někdy i odmítání jejich pomoci ze strachu, že dítě bude vychovááno jinak, než jaké jsou*

představy rodičů (Masáková in Boková 2011, s. 28). Přestože se staří lidé občas ztratí v dnes již nestabilním a rychle se měnícím světě, nadále se vyznaží v situacích sociálních, jelikož ty jsou neměnné. *Staří lidé – prarodiče, by měli být chráněni dospělými dětmi vůči nejistotě vnějšího světa, ale zároveň by měli dětem vytvářet jistotu citového bezpečí rodiny. Staří lidé jsou totiž živoucím důkazem toho, že život lze dožít až do konce a různé pohromy a katastrofy lze přežít* (Irmanová in Cesari Lusso 2011, s. 104).

Bertini (2013, s. 192) taktéž uvádí potřebu zachování rodinných rituálů a definuje jej následovně: *Rituály, které si jednotlivci, rodiny a komunity vytvářejí, představují způsoby, jak oslavovat, připomínat a budovat vztahy a lásku. Z promyšleného života a vytváření rituálů přirozeně vzejde smysl. Tento smysl pak jednotlivci poskytnou útěšné vědomí, že má v tomto životě svůj účel, a pomůže mu hledat odpověď na velkou otázku: „Proč?“*

Ve své knize taktéž uvádí tyto příklady rituálů, které přecházejí z generace na generaci:

- náboženské rituály: bohoslužby, první přijímání, obřizka, bar a bat micva, křest, sňatek, rozvod, sváteční bohoslužby, přechodové rituály, oběti, pohřby,
- právní rituály: sňatek, rozvod, koupě domu, soud, přísada věrnosti, politika, vstup do bezpečnostních složek,
- rodinné rituály: narození dítěte, smrt příbuzného, oslavy narozenin, oslavy dospělosti, maturita, trizny, výročí, speciální jídla a nápoje, rutiny v péči o zdraví, rodinné hry,
- společenské rituály: kluby, koníčky, sporty, přehlídky, podávání ruky, hudba, tanec, večírky, bratrstva a sesterstva, dobrovolnictví,
- další rituály: pracovní akce, každodenní rutiny, oblíbené televizní seriály, používání zvláštního nádobí, nákup auta či lodě, odchod na vysokou školu (Bertini 2013, s. 191).

Pro ucelení představy o generačním vlivu Pekařová (2006, s. 197) doplňuje, že: *Děti, dnes už v roli rodičů, žijí stejně, jako žili kdysi jejich dnes už stárnoucí rodiče. Žijí svět současnosti. Vychovávají děti pro nynější, ale i budoucí svět. Ten bude opět jiný, jako je ten současný život značně odlišný od minulého, kdy žili prarodiče.* Názory prarodičů jsou dětem předkládány pouze jako náhled do minulosti pro utvoření představy a názory z té

doby vyplývající jsou jen zřídka kdy uplatnitelné, jelikož narážejí na trendy nové komunikace, techniky, morálních zásad nebo například společenských zvyklostí. V otázce mezigeneračních konfliktů Jirásková (2005, s. 26) přiřazuje tento mezilidský spor hned vedle problémů v manželství a udává, že většina z těchto sporů pramení zejména v předpojatých představách o dalších generacích. Pokud se podíváme na teorii konfliktů, zjistíme, že pro samotné zvládnutí je třeba nejen komunikace, ale především ochotné položení několika otázek sobě samému a posléze si uvědomit možné příčiny nedorozumění.

2 Rodičovské pasti

Díky vzájemným a mnohdy zásadním odlišnostem, které pozorujeme v každé rodině, jsme svědky zásadních vlivů na náš vlastní život, který se následně odráží v životě našich dětí. Jedním z velmi vlivných zdrojů je dostupnost nových internetových platforem a sítí, které sebou nesou jak pozitiva, tak negativa. Tento virtuální svět dnes už ale nabízí i pomocnou ruku v samotném rodičovství. Uživatelé si mohou každý den přečíst, jaký partner rozhodně nemá být, jaké stravě se rozhodně vyhnout, ba dokonce jak mluvit se svým dítětem. Pocit lehké beznaděje, kterou nahlížíme na změny v rodinách vycházející z rozšiřujícího se internetového světa přináší mnoho nerealistických a klamavých obrazů. Aktivní uživatel vlivných sociálních sítí pociťuje více negativních vlivů a dochází tak k častějšímu porovnávání, kontrole, následné nápravě a mnohdy rozporující si s vlastní intuicí. Nadcházející kapitoly odkrývají několik témat spojených s náměty typickými pro rodičovské diskuze, jenž prakticky neexistovali v době, kdy byli dnešní rodiče dětmi.

2.1 Dokonalý rodič

Za posledních 20 let se motivace počít dítě velmi změnila. Masáková (in Boková 2011, s. 29) uvádí, že pro mnohé páry, kterým se nedaří přirozeně otěhotnět, se stává cesta za dítětem taktéž bojem o zdolání dalšího životního milníku. Pro některé to znamená *potvrzení o jejich úspěšnosti ve všech směrech – úspěch v profesním životě je potvrzen i úspěchem vytvoření rodiny. Takové děti, narozené jako potvrzení dokonalosti rodičů, bývají obvykle od útlého věku vystaveny řadě úkolů – předpokládá se jejich krása, úspěšnost, výjimečnost. Zároveň jsou podvědomě odmítány, protože překazily úspěšnou seberealizaci a zaskočily rodiče náročností péče.*

Objevuje se taktéž fenomén úzkostlivé péče, kdy se rodič poddá strachu o správnosti své výchovy a obrací se na řadu odborníků pro jejich potvrzení. *Přirozený rodičovský instinkt je ochromen strachem z neúspěchu při výchově* (Masáková in Boková 2011, s. 29). Britský psychoanalytik Donald Winnicott přišel s pojmem „good enough mother“ nebo také „good enough parenting“, který tímto pojmem „dost dobrého“ rodičovství vysvětluje, že v takovémto vztahu rodič dítěti poskytuje to, co je potřeba proto, aby ve světě obstálo a správně fungovalo (in Bertini 2013, s. 72). Klíčovou složkou této teorie je dispozice rodiče a citová podpora v náročných obdobích. *Dítě se naučí očekávat, že je*

tu rodič pro ně, a proto dokáže bezděky dělat pod rodičovským dohledem postupné krůčky k nezávislosti. Přístup „dost dobrého rodiče“, který je obecně vřelý a milující, se nemění, ani když rodič cítí podráždění nebo hněv. Ačkoliv může dělat chyby, jeho základní postoj k dítěti, při němž ho obecně přijímá, překonává každé krátkodobé podráždění (Winnicott in Bertini 2013, s. 73).

Obvykle děti jednájí v souladu se svými citovými i tělesnými potřebami, mezi které nepatří pouze jídlo, tekutiny nebo teplo. Pro svůj emoční i tělesný růst potřebují citový vztah skrze projevy zájmu a lásky. Pokud toto tvrzení přehlédneme, nespátříme fakt, že i když dítě z našeho pohledu „zlobí“, chová se nadále v souladu s potřebou získání a zachování blízké osoby, která tato přání zprostředkuje (Pöthe 2020, s. 36). Pokud rodič přesto dojde k závěru, že dosavadní jednání nemá na dítě značný vliv, mohou se objevit výčitky vedoucí k pocitu „špatného rodiče“. Hudges (2017, s. 17) popisuje situaci, pokud *dítě vykazuje znaky nejistého připoutání, mohou rodiče pochybovat o svých rodičovských schopnostech a mohou začít reagovat negativně na to, co se jim zdá jako „odmítání“*. Pokud se stanou takového pochybnosti chronickými, snadno lze dojít k zablokované péči, kdy starost o dítě přestane být vnímáno rodičem jako příjemný a uspokojující akt, přestože je nadále schopen poskytovat základní rodičovskou péči. Rodiče, kteří v takové pasti uvízli, mohou jen velmi obtížně pečovat o své děti celým srdcem. Je ale naprosto v pořádku, že i ten nejcitlivější a nejempatičtější rodič někdy ztratí kontrolu nad svými reakcemi a to především ve chvílích hněvu, strachu nebo únavy. Rodičovství je tedy čas od času výzvou pro každého z nás (Hudges, Baylin 2012, s. 7).

Jestliže se ale podaří objevit určité souvislosti a navázat s rodiči spolupráci, skrze kterou lze odkrýt okolnosti pramenící v osobních příbězích, objeví se naděje pro uzdravení vnímání rodičovské role a zlepšení rodinného soužití. Pozitivní změnou v nově vzniklých formách rodičovství je určité narovnání rovnoprávnosti rodičů, kdy je otec plně schopen se o své děti postarat a žena má tak možnost přiblížit se ke společenskému životu a svým zálibám. Dle Masákové (in Boková 2011, s. 30) *děti z takovýchto rodinných konstelací mívají dostatek emoční podpory, jsou přijímány a respektovány takové, jaké jsou. Vyrůstají v prostředí vnitřní svobody a jejich osobnostní zrání není poznamenáno vnitřními konflikty z toho, že nenaplnují zcela bezzbytku představy rodičů*.

2.2 Partnerství

Pevný partnerský vztah, jenž není pouhým zdrojem konfliktů, ale spíše podporou, přispívá ke snazší adaptaci na novou roli, a to rodičovskou. Partnerská spolupráce při výchově se odráží v takzvané „spillover“ hypotéze, která říká, že *kvalita partnerského vztahu pozitivně souvisí s kvalitou vztahu rodič – dítě* (Masopustová 2018, s. 80). A vychází z předpokladu, že pozitivní chování v konkrétní oblasti bude přenášeno do mnoha dalších oblastí prožitků. Kazdin a Rotella (2014, s. 28) poukazují na mnoho výzkumů, které vysvětlují, proč zakořeněné návyky ztěžují život nejen dětem, ale i dospělým, kteří se současně snaží nepřenášet nahromaděný stres dále. Nicméně rodičovství nelze oddělit od partnerství a naopak. Pekařová (2006, s. 13) v kapitole „První starost rodičů“ zmiňuje pojem důslednost, který vysvětluje jako to slovo, které každý rodič zná, *ale v praxi nevíme, o co jde, jak se to dělá. Neumíme ten výraz převést do našeho požadavku, kterému budeme rozumět*. Následně dodává, že jedním ze základních úkolů rodiny je nacházet první situace, kde budeme vyžadovat stejný postup zcela jednotně. Do vztahů si s sebou vnášíme ale i spoustu přesvědčení vycházejících z vlastní rodiny, které se ne vždy shodují s přesvědčením druhého partnera.

Zatímco mýtus nazýváme jako všeobecně rozšířenou pravdou ve společnosti, přesvědčení, jenž vychází z mýtů přijímáme my sami a tak se stávají naší vlastní pravdou, o které si nedovolíme pochybovat a tím nabírá veliké síly. Podporují nás a následně omezují, častokrát rozhodují o tom co dokážeme a co ne. Jelikož jsou daná přesvědčení tak známá, bezmezně jim věříme a právě proto je nemáme tendence zpochybňovat či vyvracet. Jak často si ale manželé svá přesvědčení sdílejí? Znají je vůbec? Abychom byli schopni rozvíjet respekt k přesvědčením partnera, je třeba si uvědomit nejprve ta svá. Pojmenovat je a rozhodnout se, jak s nimi naložím. V kontextu výchovy lze změnu v přesvědčení pojit s odvahou. Někteří si krok vstříc změně budou vyčítat. *Někteří se budou trápit a budou trpět. Pomalu a postupně měníte svá přesvědčení na základě nově prožitých zkušeností. Ty byste však nezískali bez svého prvního odvážného kroku udělat něco jinak* (Novotná, Kyselá 2019, s. 29).

Vzhledem k četnosti rozpadajících se rodin je skrytou formou rodičovského boje i udržení nadále jednotného pohledu na výchovu i přesto, že dítě nežije s oběma rodiči. Masáková (in Boková 2011, s. 33) udává, že *dítě nemůže rozumět vztahům dospělých a je na nich,*

aby dokázali s klidem vysvětlit, že to prostě nejde – bez zatěžujících podrobností. V mnoha případech se rodičům daří nalézt formu střídavé péče a najít tak pro dítě adekvátní režim v doprovodu vzájemného respektu a přání či potřeb dítěte. Na opačném pólu střídavé péče se objevuje mnoho skrytých motivů nevyřešeného vztahu a s ním spojená nevraživost působící na citovou stabilitu dítěte. Výsledkem takovýchto sporů bývá dítě jako prostředek k manipulaci a štít k boji mezi bývalými partnery. Dítě se pak často rozhodne pro toho rodiče, u kterého nachází větší stabilitu.

Rodičovské spory v kontextu rozvodu mají u dítěte dopad především v citové stabilitě, úzkostných projevech včetně psychosomatických poruch (Masáková in Boková 2011, s. 33). Tím se dostáváme k zásadnímu aspektu a to je odpovědnost, která bývá v rovině teoretické vysvětlena jako *etická kategorie vyjadřující morální vlastnost, která předpokládá vztah mezi skutky člověka a jejich následky v rámci svědomí a v intencích morálního systému, na němž člověk, nesoucí odpovědnost, vědomě a svobodně participuje* (Jirásková 2005, s. 165). Můžeme tedy říci, přestože nelze odpovědnost pouze přijímat či pouze nést, je nutné ji naplňovat. Správně ji uchopují lidé, kteří odpovědnost nevnímají pouze jako „plnění jakéhosi úkolu“, ale jako součást svého růstu, který se pojí k odpovědnosti jakožto smyslu s „transcendentním“ přesahem.

2.3 Sebeodhalování

Jedním z hlavních činitelů, které rozhodují o dobrém rodiči, je dle Hallowella schopnost zamyšlení se na svém vlastním dětstvím. Dále sděluje, že *u těch rodičů, kteří si dokáží vzít ponaučení z toho, co bylo v jejich dětství dobré a co nikoli, existuje mnohem menší pravděpodobnost, že budou opakovat chyby svých rodičů, a na druhou stranu ti, kdo nejsou schopni reflektovat své zážitky a přemýšlet nad prožitými ději, patrně budou dělat tytéž chyby, jakých se na nich dopustili jejich rodiče* (Hallowell 2016, s. 60).

Dnes i v mladším, ale častěji středním věku mnozí lidé provádění takzvané neformální zhodnocení, ohlížejí se za svým životem a někteří se vracejí právě až do samotného dětství nebo do raných vývojových let. Pokoušejí se pochopit, proč a jak došlo k tomu, jací lidé se z nich stali. *Konec dospívání je počátek dospělosti. Co nebylo dokončeno do té doby, musí být dokončeno později. Spoléhám na to, že rodiče a ostatní dospělí budou stále osvětenější průvodci dospíváním a budou vychovávat mladé dospělé, schopné být*

lepšími lidmi a učinit tak i tento svět bezpečnějším, povzbudivějším a lidštějším místem k žití (Satir 1994, s. 291). Další podstatnou složkou našeho života je také důvěra ve vlastní rodičovské schopnosti (Kast-Zahn, 2007, s.17). Tato schopnost v rámci rodičovství bývá jedinečnou výzvou. Netřeba podléhat obavám či strachu z chyb a tím pádem se snažit všem potencionálním chybným rozhodnutím vyhnout. Je jisté, že rodičovský vzor nemůže být zaměřen na demonstrování chyb, ale je důležité dětem ukázat jejich smysl (Prekopová 2010, s. 34).

Pro nastávající rodiče i rodiče, kteří už vlastní děti mají, byl v Německu vytvořen program primární prevence pod názvem „SAFE® – Bezpečný výcvik pro rodiče“, ve kterém mohou rodiče od počátku těhotenství pracovat na sebedůvěře a objevovat své kompetence a schopnosti. Specificky podporuje vývoj vztahové vazby mezi dítětem a rodiči. Především má za úkol zamezit transgeneračnímu předávání traumatických zkušeností. Skrze výuku, semináře nebo například zpětnou vazbou z videozáznamů nastávající rodiče rozvíjejí svoji emocionální citlivost. Z výzkumů vyplývá, že právě během těhotenství se rodiče nejvíce zabývají vlastními vzpomínkami na dětství (Brisch 2011, s. 275). Aldort (2010, s. 85) poukazuje na dopady v dospělosti, které vznikají při nedostatku rodičovské lásky k dítěti a uvádí, že *nedostatek a podmíněnost lásky v dětství zde zanechalo plno rodičů neschopných uvolnit brány lásky k sobě navzájem. Sami se cítí v nedostatku a je pro ně těžké dávat lásku, anebo ji do určité míry i odmítají, neboť si myslí, že si ji nezaslouží, nebo se za ni stydí. Mnoho dospělých pak hledá její náhražky v nákupech, jídle, zboží, televizi, slávě a dalších způsobech, které jim mají přinést úlevu.* Pokud se u rodičů neobjevuje vědomí vlastní ceny, vede to k nerozhodnosti a váhání při vymezení hranic pro své dítě. Tyto procesy životního hodnocení můžou být pro některé bolestným návratem k sobě samotným a postupně odkrývají způsob jakým byli vychováváni. *Tato cesta za sebepoznáním může odhalit tajemství, která člověk skrýval v podvědomí nebo je záměrně zasunul do hlubin paměti. Na povrch mohou vyplout vzpomínky na zneužívání či zanedbávání v dětství, které nejen objasňují rozhodnutí učiněná v dospělosti, ale také působí velkou bolest* (Bertini 2013, s. 48). Již zmiňovaná analýza života dopomáhá k transformaci za lepšími rodiči, kteří jsou si vědomi svého vlastního vývoje a jaké principy se v jejich dětství osvědčili (Bertini 2012, s. 71).

2.4 Mediální obraz

Jak uvádí Chvátlová (2017, s. 79) v naší soudobé společnosti, se neustále vede boj o správné rozlišení, respektive o to, či pravda je onou nejpravdivější. V poli informací se vyjednává o každém dalším pojmu a veškerá porozumění mývají diskurzivní charakteristiku. Důležitým a velmi hlasitým aspektem pro dnešní rodičovství je médii přetvořený obraz samotného pojmu rodina. Při hlubším rozboru zjistíme, že se primárně jedná o dva základní extrémy. Masáková (in Boková 2011, s. 33) popisuje *rodiny plně zabezpečených rodičů, obvykle známých celebrit, kdy péče o dítě je charakterizována exkluzivitou možností včetně materiálních a na straně druhé jsou to příběhy rodin s vnitřními dramaty*. Tyto podoby rodinného soužití nasazují zcela odlišný obraz, než můžeme vidět u většiny rodičů.

Nebývá výjimkou, že partneři před početím svého prvního dítěte nemývají mnoho příležitostí k pozorování výchovy či péče o děti. U některých párů a především žen, tak představa o rodičovství může vycházet z informací získaných ze sociálních sítí. Internetový svět tak nabývá na významu a pro prvorodiče se stává důležitým zdrojem v oblastech výchovy. Rodičovská role poté přestává být posuzována pouze dalšími rodinnými příslušníky, rodiči či blízkým okolím, ale nabývá mnohem širších veřejnějších rozměrů. Nositelem pro zásadní vliv tak přestávají být zkušenosti v rodině, či vlastní zážitky, nýbrž masová média nejen z České republiky, ba dokonce celého světa. Nehledě na společenské a sociální statusy je většina rodin odhodlána poskytovat všechny dostupné cesty ke zdravému vývoji, vyjadřovat lásku a dále vychovávat za doprovodu vymezení hranic (Masáková in Boková 2011, s. 33). V posledních letech jsme přítomni mnoha proměn pojetí ideálu rodičovství, ačkoliv jsou oproti obrazům z minulosti spíše podloženy daleko větším tlakem, což nově získanou roli značně ztěžuje.

V aktuálních médiích se často setkáváme s označením rodičovství, jakožto symbol naplnění smyslu života a dalšími zcela pozitivními dojmy. Role rodiče, ale ne vždy představuje médii prezentované obrazy, tudíž dochází k rozporu s představou o nadcházejícím období, který může vést k těžší adaptaci a negativním prožitkům. Zatímco příprava na samotný porod je v naší zemi podepřena nejrůznějšími kurzy a cvičeními, samotná příprava na rodičovskou roli a změny, které s dítětem probíhají ve všech oblastech života rodičů, již takové zázemí nemá. Představy, které si vytváříme

skrze sociální sítě a mediální tlak pak mohou vnášet nerealistická očekávání. Odklánějí především prvorodiče od intuitivních kroků při volbě výchovných strategií, a to do značné míry kvůli přehlcným internetovým příspěvkům plným nepodložených informací, předražených pomůcek a věrohodných rad z vrstevnických skupin (Masopustová 2018, s. 21).

3 Rodinná diagnostika

3.1 Obecné principy

Každý z nás je součástí rodinného systému a zastává v něm důležitou roli. Pokud se objeví problém odrážející se ve fungování určitého systému, právě terapeutický přístup, jenž se neřívá na člověka pouze jako na jednotlivce, ale jako na součást dané skupiny, pomáhá dosáhnout společného fungování, které vede i ke společné spokojenosti. Skrze sebeposuzovací techniky získává člověk mnoho údajů o svém vnitřním světě, který mnohdy bývá zahlcen vnějším tlakem a smyšlenými představami o sobě samém. Dochází pak k návratu k vlastním hodnotám a postojům, které zmírňují pocit zahlcení novými možnostmi a trendy, které se den co den objevují před našimi zraky a postupně se vracíme k naší přirozenosti a realistickému pohledu.

Nejvýznamnějším zdrojem opory během přítomné krize je pro dítě bezesporu funkční rodina. Na druhé straně se setkáváme s narušenými rodinnými vztahy nebo nedostatečnou péčí, které představují neurotizující či závažné patogenní faktory. Pomoc v podobě terapie je orientována zejména na vztahy mezi členy rodiny a jejich způsob komunikace. Pokud se dítě nebo rodič již snažil ve své rodině o změnu ve fungování a cítil značný tlak pro zvyšování své snahy, výsledkem byla pouze kritika ze strany rodinných příslušníků spojená s nesnesitelným pocitem neschopnosti a odpovědnosti (Satir, 2007, s. 16).

Povinou součástí psychologického vyšetření je taktéž posouzení rodinných vztahů a zázemí, a to v jakémkoli vyskytující se problému. *Čím je dítě mladší, a tedy na vlastní rodině závislejší, tím je důležitější i přímý kontakt s jeho rodiči. Pouze v případě adolescentů, kteří přicházejí k vyšetření bez doprovodu rodičů, může být někdy (např. je-li důvodem vyšetření otázka volby povolání apod.) oprávněné pracovat pouze s dospívajícím samým a rodinné vztahy explodovat jen orientačně na základě údajů od klienta samého* (Krejčířová in Svoboda, aj. 2021, s 721).

Inspirativní a užitečné principy pro rodinnou diagnostiku vycházející z článku Snydera a kol., Sobotková (2001, s. 83) formuluje takto:

1. Proces hodnocení rodiny oproti individuální diagnostickým strategiím je kvantitativně či kvalitativně zcela odlišný a složitější. Do diagnostiky rodiny nemůžeme přenášet metody určené k interpersonální či osobnostní diagnostice.
2. Pro poskytování vysvětlení pojmů a procesů by měly metody určené k diagnostice vycházet z teorie, která bude jednotná. To i z důvodu plánování vhodné intervence, která by při použití dalších metod mohla být nejednotná, a to kvůli nesourodé terminologii.
3. Rodinná diagnostika je potřebným předpokladem pro poradenskou a terapeutickou intervenci. Přesně řízená diagnostika usnadňuje vymezení intervenčních cílů, tj. identifikace slabých míst fungování rodiny či naopak zjišťuje silné stránky, možnosti a pozitiva, které je možné rozvíjet.
4. Diagnostika má být víceúrovňová, tudíž se týká nejrůznějších subsystémů i nukleární rodiny, širšího a sociálního systému a společensko-kulturních souvislostí. Nejvhodnější je začít na úrovni párů či rodiny a poté přecházet oběma směry, tzn. k individuální a širší systémové úrovni.
5. Výsledky procesu by měly vycházet z rozdílných perspektiv, nejčastěji se uvádí vnitřní a vnější perspektiva, tj. subjektivní hodnocení a objektivní pozorování. Zmíněné přístupy je vhodné kombinovat z důvodu vyvážení výhod a nevýhod.
6. Jedná se nikoliv o přímý, ale o průběžně probíhající proces se spleťmi cestami, který v terapii spočívá ve střídavém proplétání diagnostiky, hypotéz a pozorování efektů, které se promítají v různých oblastech života rodiny. Diagnózou tedy rozumíme výsledek spolupráce profesionála s motivovanou rodinou nikoli jako profesionálův výsledek.
7. Diagnostika rodiny by spolu s podloženým teoretickým základem měla mít také empirický základ.

Stejně jako tomu je u psychodiagnostiky dospělých či dětí, má i diagnostika rodiny své typické zákonitosti. Samotný proces diagnostiky nebo hodnocení je velmi složitý a náročný. V průběhu získávání informací narážíme na mnoho otázek, na které je nutno hledat odpovědi. V tomto ohledu je doplňuje Sobotková (2001, s. 83) když říká, že je

nutno zodpovědět, *které aspekty rodinného fungování máme hodnotit, na jakou úroveň rodinného systému se máme nejdříve zaměřit (jedinec, dyáda, celek rodiny), jaké postupy nám ulehčí sběr nezbytných informací, jaké metody máme použít k utřídění získaných údajů atd.*

Weber a Levine (in Sobotková 2001, s. 72) dále nabízí pro poradenskou či terapeutickou práci s rodinou 9 základních kategorií pro třídění myšlenek v diagnostické fázi, kterými se budeme následně orientovat v empirické části během rozhovorů:

- údaje o jedincích (sociodemografické údaje, pozice v rodině, zásadní události ve vývoji, jejich přesvědčení, postoje, očekávání, silné stránky aj.),
- zdravotní údaje (zdravotní anamnéza, požívání návykových látek, postižení či úroveň péče o zdraví v rodině),
- vývojové údaje (vývojové úkoly rodiny a jejich zvládnání, překonané krize, účinkující stresory),
- strukturální údaje (role, rozchody, hranice, pravidla, hierarchie, koalice, konflikty, uzavřenost a vzdálenost v rodině, vzorce komunikace),
- mezigenerační tematické údaje (vztahy mezi generacemi, přesvědčení, nevyjasněné projekce, rodinné tabu, úlohy širší rodiny),
- kulturní údaje (kulturní zázemí rodiny, životní úroveň, vliv etnických faktorů),
- spiritualita (duchovní dimenze, víra, hodnoty ovlivňující život rodiny),
- ekosystémové údaje (o širších sociálních systémech, se kterými je rodina propojena, tj. škola, zaměstnání, přátelé i vliv politický a socioekonomický),
- rodinné zdroje (v rámci síly, opory, pomoci – jak v rodině, tak v širší sociální síti).

V původním slova smyslu je terapie orientována na léčbu rodinné patologie zatímco konzultace se více orientuje na duševní zdraví rodiny i na silné stránky a klady jejího fungování. Pokud vycházíme z psychologického vývoje u nás i v zahraničí, můžeme ve výzkumu i v terapeutické praxi předpokládat postupný vzestup uvědomění pozice rodinné diagnostiky. Sobotková (2001, s. 73) ve své knize uvádí transformaci psychologie rodiny v perspektivní a plodné ovoce, *z něhož rodinná terapie bude čerpat nové poznatky, a naopak, výzkum v oblasti rodinné terapie obohatí teoretické základy psychologie rodiny.*

4 Průzkumné šetření

4.1 Cíle průzkumu a otázky

Cílem průzkumného šetření je mapování postoje současných rodičů v rámci jejich výchovy a výchovných strategií vlastních dětí do osmnácti let věku. Pozornost šetření je zaměřena na reflektování vlastního dětství a zásadních výchovných metod, ale také na současné vnímání rodičovství, naplňování cílů a rozdělení rolí v rodině. Cílem je taktéž zjistit do jaké míry se necháváme inspirovat dětstvím a vlastními rodiči, či dochází k odklonu a naopak raději využíváme moderních prostředků pro objevování nových metod.

Konkrétně jsem se zajímala o odpovědi na tuto průzkumnou otázku:

1) Jaké výchovné strategie byly převzaty z výchovy vlastních rodičů a jaké jsou její největší proměny?

Výstupem je zmapování ženské i mužské perspektivy rodičovství ve formě jednotlivých kategorií zmiňovaných respondenty, které mohou posloužit k vytvoření základu pro pozdější empirické šetření mapující oblasti výchovných strategií současnosti.

4.2 Metody sběru dat

Pro naplnění cílů šetření byl zvolen kvalitativní výzkumný design. *Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu* (Švaříček, Šed'ová 2007, str. 17).

Konkrétně polostrukturovaný rozhovor byl zvolen jako metoda pro sběr potřebných informací, jelikož umožňuje pozměňování pořadí v pokládání připravených otázek, případně jejich drobné změny v rámci reakcí respondentů. Tuto metodu definujeme jako dotazování pomocí otevřených otázek a zpravidla to bývá jeden zvolený respondent spolu s jedním badatelem (Švaříček, Šed'ová 2007, str. 159).

4.3 Popis a výběr respondentů

Pro účely empirického šetření v této bakalářské práci byli vybráni čtyři respondenti, a to dvě ženy a dva muži z mého okolí, u kterých jsem předem neznala rodinné podrobnosti. Jedním z hlavních kritérií při výběru bylo, zachovat pestrost, ať už skrze povolání, dosažené vzdělání, počet dětí či věku. Pro citace odpovědí byla zvolena opět kurzíva a zkratka R1 – R4 pro uvedení konkrétního respondenta. Základní údaje o vybraných respondentech byly prezentovány do stručného přehledu:

Respondent 1 (R1)

Žena 28 let, středoškolské vzdělání, práce v oblasti marketingové propagace, 1 dítě, 3 sourozenci, úplná rodina.

Respondent 2 (R2)

Žena 40 let, vysokoškolské vzdělání, pracující jako učitelka prvního stupně základní školy, 2 děti, 3 sourozenci, úplná rodina.

Respondent 3 (R3)

Muž 30 let, středoškolské vzdělání, práce v inženýrství, 1 dítě, jedináček, rozvedení rodiče.

Respondent 4 (R4)

Muž 38 let, vysokoškolské vzdělání, pracující jako instruktor sportovních kurzů, 4 děti, 1 sourozenec, rozvedení rodiče.

4.4 Průběh šetření

Pro empirickou část byli osloveni 4 respondenti, kteří byli kontaktováni telefonicky a požádáni o rozhovor. Opomenuto nebylo ani zachování anonymity v rámci získaných dat či vysvětlení tématu a důvodu pro samotný sběr dat. Rozhovory byly prováděny od ledna 2023 do dubna 2023 v domácím prostředí, které bylo zvoleno pro klidnější atmosféru a možnost větší otevřenosti. Průměrná délka rozhovoru byla 40 min a následně byly ze záznamu přes telefonní aplikaci diktafonu vytvořeny přepisy, které mají v průměru rozsah 8 normostran. Přepisem byla získána data pro následnou analýzu.

4.4.1 Etické hledisko

Vzhledem k citlivosti a jisté náročnosti tématu byla všem respondentům zdůrazněna anonymita veškerých informací. Jména zmiňovaných osob spolu s upřesňujícími daty, které by mohly prozradit totožnost respondentů, jsou v rámci anonymizace dat i ochrany osobních údajů pozměněny. Získané odpovědi jsou pro svoji autenticitu ponechány v hovorovém jazyce, tj. v totožném znění odpovědí všech respondentů.

5 Výsledky průzkumu

V této kapitole budou nejprve stručně objasněna kritéria, na které byl brán zřetel při rozčlenění příslušných kategorií. V další kapitole je prostor pro uvedení výroků jednotlivých respondentů, které více odhalují, jaké souvislosti se v jednotlivých kategoriích ukrývají a jejich následné vyhodnocení. V tématu rodiny vnímám jako důležité nelimitování se jedním kritériem, aby nedocházelo k upozadění dalších zajímavých skutečností, jenž nebývají na první pohled zřejmé.

5.1 Analýza a interpretace výsledků

Postup zakotvené teorie dle Strausse a Corbin (in Švaříček, Šed'ová 2007, str. 85) je rozdělen do tří fází: 1. otevřené kódování, 2. axiální kódování a 3. selektivní kódování. Samotná fáze kódování, začíná v momentě, *kdy máme nasbírané určité množství dat. Na základě prvních komparací mezi daty vybíráme důležité kódy a píšeme si k nim poznámky* (Švaříček, Šed'ová 2007, str. 88). Ze získaných dat, bylo následně otevřeným kódováním vytvořeno pět kategorií a poté tematicky rozčleněny a zaznamenány do příslušných desíti podkategorií:

1. Vlastní dětství

- Vnímání rodičovských rolí
- Reflexe vlastní pozice v rodině

2. Vlivy odrážející se ve výchově

- Shodné prvky výchovy
- Odlišnosti ve výchově

3. Vnímání rodičovství

- Já , rodič
- Vliv médií

4. Hodnoty ve výchově

- Přání
- Pozitivní a negativní vlastnosti projevující se v rodičovství

5. Partnerství

- Představy
- Shoda ve výchově

5.2 Zpracování rozhovorů

5.2.1 Vlastní dětství

Tyto výroky obsahují především interpretaci vlastního pohledu na dětství, konkrétně jaké klíčové obrazy se respondentům vybaví, pokud si představí své rodiče či pocity, které byly vyvolávány skrze určité chování a v neposlední řadě jsou zde uvedeny reflexe klíčových vlivů na současné postoje dotazovaných.

Vnímání rodičovských rolí

(R1) *Určitě jsem měla krásné dětství, měla jsem oba rodiče, což né všichni mají. Měla jsem je dost přítomné, mamka vlastně nepracovala a byla s náma doma často. Prarodiče žili za hranicemi a velmi brzy zemřeli, takže žádný vztah ani nebyl vytvořený. Mamka měla na pomoc i jednu paní, která ji pomáhala semnou a sestrou, takže si pamatuju, že na sebe měla mamka s taťkou díky ní i dostatek času. A my dostávali lásku od obou dvou. Takže jsme cítili i to, že oni dva jsou v pohodě a že se mají rádi. Paradoxně si ale mamku z dětství zas tak moc nepamatuju. Pamatuju si ji hlavně skrze jídlo. Což je divný, že?*

(R2) *Možná i tím, jak jsem měla děti pozdě, až ve 32 letech, tak jsem víc a víc upevňovala dojem, že jsem dobře vychovaná. Viděla jsem ty sourozence a všichni mi přijdou správný, hodný. A tak jsem si říkala, že bych to chtěla dělat jako naši. I když naši mají vlastně ty role opačně, ne v práci, ale v tý výchově. Táta nás víc tulil, chválil. A tím trpím do dneška, že máma mě prostě za nic neumí pochválit. Prarodiče s náma bydleli v baráku, takže nám třeba babička dělala svačiny, četla nám pohádky.*

(R3) *Celé dětství jsem se cítil milovaný, jak svými rodiči tak i prarodiči. Skoro každý víkend jsme byli u babičky s dědou a zpětně vnímám, že děda v určitý čas tak nějak suploval i roli táty. Dost se u nás dbalo na plnění povinností a na školní výsledky. Jakmile to bylo, tak nastávala trochu větší volnost, takže jsem si mohl zkoušet různé kroužky co mě lákaly.*

(R4) *Mně se hned vybaví sport a jeho zásadní role v naší rodině. A dril. Protože táta byl voják z povolání a prostě to do nás tlouk. Splněný povinnosti, hotový domácí práce v momentě kdy přijde domů. Tohle bylo ale vyvážený právě sportem, který nám byl*

dopřán, ale táta v tý rodině vlastně moc nebyl. Vždycky jezdil někde s Duklou a mě tenhle vzor vlastně vždycky hodně táhnul. Byl to někdo, měl postavení, někam se dostal a měl kolem sebe takovou tu auru, charisma. Mám dojem, že celý to manželství bral táta do trenérského rytmu. Ve volleyballe funguje velmi dobrá dvojice – hlavní trenér, co tvrdě určuje tu sestavu a asistent trenéra, za kterým ty hráči chodí a brečí mu, co jim ten hlavní trenér dělá. A takhle to podle mě bral náš táta. Taky se pevně držel toho, že škoda každý rány která padne vedle, takže jsme byli s bráchou dost řezaný. Mamka byla ta hodná. Kvůli tomu se i rozvedli. Padaly věty typu „to je chyba tvoji výchovy“.

Reflexe vlastní pozice v rodině

(R1) Pamatuju si, že nám nenechávali volnost projevu. Takže zpětně si uvědomuju, že jsem nemohla, jak se to třeba dneska hodně řeší, projevovat svoje emoce. Já jsem to v sobě nakonec nějak našla, ale třeba ségra to má doted' v tomhle takové složitě. Já s mamkou doted' necítím žádněj vztah, necítím ani, že by se nějak snažila, jasně, že kdykoliv v takových těch praktických věcech pomůže, to je úžasná, ale to není ten můj jazyk lásky. Takže já jsem nikdy necítla, že jsme si blízko, porozumění. Naopak když jsem ji něco svěřila, tak to bylo na škodu. Takže už jako malá jsem spíš chodila k tat'kovi. A tím, že jsem ze čtyř dětí, tak jsem hodně vnímala tlak na to, že musím jít příkladem. Hodně často, jsem za všechno mohla já. A zase ségra to brala z té strany toho porovnávání.

(R2) První co, tak já jsem věděla, že rozhodně nebudu mít čtyři děti. Táta chtěl, abychom byli čtyři. Abychom toho tím pádem moc nemohli mít a naučili se vážit si peněz, protože on o sobě věděl, že je tak mírnej, že by nám dal co bychom chtěli. Ve mně hodně vypěstovali to, že jsem nic nikdy nechtěla. Že si nesu to, že bych jim pořád něco dávala, protože nikdy neměli i když teď už mají. Vlastně jsem měla i dost často pocit, že pracuju doma až příliš, že tím jak jsem byla doma se třema bráchama, tak jsem byla já ta, co musela pomáhat a kolikrát jsem si připadala jak služka. I když jsem úplně takový ten ženský vzor neměla, spíš jsem chtěla být dost dobrá pro tátu, nikdy nekňučet, sportovat.

(R3) Nic konkrétního mě teď nenapadá. Možná to zní jako klišé, ale já si opravdu z dětství vybavuju, že jsem cejtil, jak mě bezpodmínečně milujou. Co ale pramení z výchovy, je asi určitá schopnost organizace. Díky mnoha povinnostem jsem si vždycky po škole musel rozmyslet co musím udělat nejdřív a co už je ta zábava a počká. Takže ze strany mamky

se pak měl občas pocít, že je automatické, že všechno udělám. Nebylo úplně běžné, že bychom toho hodně dělali spolu. K tomu spíš byly ty víkendy s babičkou a dědou.

(R4) Já třeba ten tlak z otázky typu „co z tebe bude?“ vůbec nebral osobně. Ale byly momenty, kdy mi táta chtěl třeba někde něco dohodit, domluvit a to bych nezkousnul. Takže jsem pak třeba ztratil nějaký rok, ale chtěl jsem to dokázat sám. Takže takový ty pochyby co o mně třeba táta měl v rámci školy, tak pro mě určitou motivací byly. Nakoplo mě to, né že né. Velkou oporou mi celý to dětství byl ten brácha, i dneska je. My máme skvělej vztah a často se o těchle věcech bavíme hodnotíme to.

Vyhodnocení

Z informací od respondentů vychází najevo především tradiční model rozdělení rolí jakožto matky pečovatelky a otce živitele. Zejména je pak zajímavá reflexe přítomnosti rodičů a jejich podílení na výchově na každodenní bázi. Ženy zohledňují více emoční stránku obou rodičů, zohledňují dopad na jejich současnou osobnost a vzpomínají na své emoce v určitých situacích, kdežto muži vzpomínají především na aktivity a úkoly, které formovaly samotnou výchovu.

5.2.2 Vlivy odrážející se ve výchově

V této kategorii se odráží podobnosti výchovných způsobů, které jsou respondenty aplikovány na vlastních dětech a reflektují dětství, včetně rozdílů, které se naopak neopakují a jsou nahrazovány jinými metodami.

Shodné prvky výchovy

(R1) Mě spíš hned napadají ty negativní věci. Vidím u sebe takový ten stejný projev frustrace, který pak ve vzteku převedu na malou a třeba ji úplně zbytečně plácnu. Ale na druhou stranu co se mi líbí, že z nás rodiče vychovali takové citlivé lidi, s měkkým srdcem, ale na druhou stranu dokážeme být i tvrdí. A to se mi vlastně líbí, protože díky tomu jsme samostatný, známe svoji hodnotu.

(R2) Asi i tím, že mamka byla učitelka ve školce, tak byla vždycky hodně přísná, táta takovej mírnější. A tím jak je člověk asi i v tom školství, tak jsem si řekla, že chci mít ty děti vychovaný, Takže u prvního jsem byla dost přísná. A teď zpětně se ukazuje, že to bylo

asi dobře, že jsem se snažila být důsledná. Máma mi vždycky říkala, že dítě je do tří let vychovaný. Takže vlastně dělám všechno tak, jak jsem si to pamatovala od našich.

(R3) Asi to, že se především snažím se svým synem budovat důvěru. Tak aby věděl, že jsem tu pro něj v každé situaci a může se na mě kdykoliv obrátit. Taky vedu syna k tomu, aby semnou pracoval. Máme chalupu, takže děláme kolem baráku a on je už teď schopný vyřešit nějaký drobný úkoly sám. Takže se snažím budovat zručnost a vztah k těm řemeslům.

(R4) Náš táta vždycky chtěl, abychom mámě doma pomáhali v té domácnosti. Spousta lidí to dneska vidí špatně, ale já to vidím jako přínos, že i ty kluci musí mít ponětí o tom, že se o domácnost musí starat. Takže čím dál tím víc na ně postupně přenáším některé věci, který potřebuju, aby dělali oni. Aby taky přiložili ruku k dílu tak, aby to dílo vzniklo. A rozhodně ten sport, to je klíčový.

Odlišnosti ve výchově

(R1) Rozdíl vidím v tom, že se snažím a taky se mi to daří, používat svoje slova správně a vědomě. Že jak mamka tak taťka mají tendenci používat slova, co nedělají dobrotu. Takové to ponižování, i když to tak třeba nemyslí jo. Možná to myslí jakože motivačně. A věřím tomu, že někomu ty slova pak rezonují v hlavě celý život. Mě nejvíc mrzí, že rodiče neměli moudrost nebo ty vědomosti k tomu, aby byli oni ti klidní a vyrovnaní. Že jsme často za naše emoce byli trestáni tím, že nás mamka ignorovala nebo nás zavřela na záchod, ať se jako uklidníme. Takže tohle se nejvíc snažím s malou nedělat, ani ji třeba neuklidňovat. Ale jsem tam s ní a říkám jí, že je to v pořádku, že se může vyplakat a že jsem tady. S tím se pojí taky škola. Tlak na to jaké známky musím mít. Ten obecný tlak na školu. Jo a taky ji chválím, hodně ji chválím a když se něco stane, tak ji ukážu jak na to a cítím, že ji to dává motivaci a sílu zkoušet nové věci.

(R2) Proto mám jen dvě děti a ne čtyři, abychom to vlastně zvládli a dávali jim to co chceme. Já jsem nechtěla, aby se mě moje děti museli ptát, co si můžou vzít z lednice. Protože u nás jak nás bylo hodně, tak jsme se prostě museli dělit, i když to mi nevadilo. Takže jsem vždycky chtěla pro ty kluky, aby nebyli tolik zdrženlivý. A taky na rozdíl od moji mamky se snažím kluky chválit. S čím jsem taky bojovala byl úklid. Že nechci aby to

ty děti měli jako u nás doma, kdy máma prostě zařvala „ted' jdeme uklízet“. Ale mám to tak, že bych to nejradši udělala za ně, ať mám pokoj, což není dobře, ale od toho mají toho tatínka, kterej po nich v tomhle hrozně jde a vezme to za mě. Ve spoustě věcí jsem dost zmírnila, že jsem si říkala, co všechno dětem v životě nedovolím, co nebudou dělat a ty děti, tak i ta společnost mě ve všem donutila trochu ustoupit. Ale nevyčítám si to. Protože jak má pak člověk i druhý dítě, tak vidí, jak je každé jiné, že vlastně přistupuje k oboum jinak a každé na to jinak reaguje a nikdy člověk nebude mít druhou šanci, nikdy člověk nedostane to stejné dítě znovu.

(R3) Největším rozdílem je myslím můj odlišný přístup k emocím. Na rozdíl od mých rodičů se nesnažím od emocí odvádět pozornost, ale naopak je prožít, přijmout a naučit se zpracovat. Abych to ukázal na příkladu: Dítě se bouchne a začne plakat. Moje rodiče by měli tendenci odvádět pozornost “nebreč, dyť se nic nestalo, já podívej támhle běží pejsek”. Já se ale snažím reagovat spíš stylem “viděl jsem jak si se bouchnul, asi tě to bolelo vid” a nabídnu mu svoji náruč k utišení pláče.

(R4) Fyzický tresty. Já jsem do velkých míry strašnej cholerik a málo co mě pošle do vrtule tak, jako moje děti. Asi jak ti na tom tolik záleží, aby to bylo, tak v tu chvíli je to napětí obrovský. Ale u mě to hodně ovlivňuje ten sport, cítím na sobě, že jsem potom klidnější. Druhej rozdíl je v tom, že moje děti jsou tulivý a to já jsem taky. To můj táta nebyl, ten je chladnej i ted'. Takže rozhodně tolik netrestám, víc mluvím a máme daleko víc toho kontaktu.

Vyhodnocení

Z odpovědí od respondentů vyplývá, že z vlastního dětství přebírají výchovné prvky především v důslednosti při plnění úkolů, určité přísnosti a budování vzájemné důvěry, k osvojování si dovedností. Dotazovaní rodiče ve výpovědích konstatují, že více rozmýšlejí nad svými slovy a pokyny. Jsou schopni své jednání dětem vysvětlit či se za něj případně. Zmiňují i větší uvědomování si svých reakcí včetně výrazných emocí, které pojmenovávají jako zbytečné a spíše zrcadlí vlastní často neuspokojené potřeby, jenž nemají s dítětem nic společného.

5.2.3 Vnímání rodičovství

V otázce rodičovství se odráží bezesporu vliv společnosti a následující odpovědi reflektují vlastní reakce na okolní vlivy, ať už se pojí s radami rodičů, či se spíše přiklání k vlivným médiím a zdali právě tyto faktory dnešní rodičovství ovlivňují.

Já, rodič

(R1) *Ještě tohle nedovedu úplně zhodnotit, protože to určitě víc zavnímám, až bude malá větší. Rodiče mě spíš chválí, nezasahují. Spíš mě docela chválí, že mám trpělivost, že ji to vždycky tak hezky vysvětlím, že to s ní umím. Já jsem ráda, že malá zjišťuje, že každý reaguje jinak na různé podněty.*

(R2) *Myslím, že jsem hodně ovlivněná téma dětma ve škole, že já pak nemám tolik síly na ty vlastní děti, třeba v té trpělivosti. Ale tak práci bych taky nevyměnila. Oni jsou ty děti samozřejmě i dost ovlivněný svojí povahou a emocema. Takže jsem ty mámě vždycky říkala „dobře, tak mi teda řekni jak to mám dělat, podívej se co on pořád dělá, neposlouchá“, načež mi, ale mamka vždycky říkala „no, ale podívej se, kdybys nedělala to cos dělala, tak by to bylo mnohem horší a jakej by byl“. Ted' mi do výchovy hodně mluví, ať jim řeknu tohle a udělám tohle, nebo když byli menší tak ať jim tohle oblíknu. Mám to ale hodně tak, že ji vlastně nechci ublížit tím, že jí něco řeknu.*

(R3) *I když to bylo logicky všechno nový, tak si vzpomínám, že zhruba po těch dvou letech jsem se začínal cítit sám sebou. Tlak na správnou výchovu cítím především od sebe samotného, ale myslím, že to pramení ze sociálních sítí. Ale ze strany rodičů vedeme spíše ohledně výchovy spíš dialogy. Jsem rád, že to s našima řešíme v klidu, bez přehnaných emocí. Respektují moje názory a já si zase rád poslechnu ty jejich.*

(R4) *Ještě než jsem měl děti, tak mi kdysi jeden známý ze Švédska řekl: příklady táhnou. Dal jsem si to do souvislosti i se svým tátou a vnímám, že je to vlastně ta paradoxně nejjednodušší metoda, ale zároveň i nebezpečná zbraň. Jak moc velkým příkladem pro ty děti jsme. Ale na druhou stranu jsem línej rodič, třeba můj syn vtáčí špičky dovnitř a vím, že bych to měl řešit, ale říkám si, že se to srovná postupně a nelpím na tom, i když bych měl. Naši se k moji výchově vlastně vůbec nevyjadřují a jsem za to rád.*

Vliv médií

(R1) *Generace našich rodičů neměla tolik informací jako my dneska, dneska to na nás skáče ze všech stran, ten algoritmus, instagram, všechno. Co se týká mezilidských vztahů, tak nikdy nedávám na intuici. Podle intuice častokrát říkáme věci co třeba myslíme dobře, ale každé dítě si je může přebrat a zpracovat jinak a špatně. Takže já určitě čerpám skrze články, videa, kanály, co jsou známe díky svým dobrým odezvám a lidi je sledují. Nechávám se inspirovat a neustále se učím. Ale nejvíc si odnáším ze stránky „Big little feelings“, kde moc hezky vysvětlují všechno ohledně výchovy. A potom ještě „The tired dad“, z toho si беру nejvíc a vlastně i moje okolí.*

(R2) *Já čerpala nejvíc z toho jak to měli naši. Tak jsem to měla od začátku. Ale pozoruju, že už teď vznikají nové trendy a víc vysvětlovat, to jo. Knížky o tom, jak mají růst a jaký období přijde to jo. Nebo u toho staršího, když se jako menší hodně vztekal, tak jsem si četla o tom, proč se to děje a jak se jim mozek vyvíjí a co za procesy tam probíhá. Ačkoliv nemám sociální sítě, tak ten tlak vnímám spíš přes kamarádky, nebo u bráchy. A já vlastně nejsem ani ten typ, kterýho by to zvyklalo.*

(R3) *Myslím si, že jsem obecně hodně přemýšlivý typ, někdy až moc. Takže i přesto rozmyšlení se ale snažím naslouchat intuici. Dost informací si беру z knížek, co mi manželka podstrčí, z internetu a taky dost ze sociálních sítí. Jelikož jsem nebyl nikdy rodičem bez sítí, tak nedokážu říct, jak velký vliv na moji výchovu mají. Beru to jako užitečný nástroj, ale samozřejmě to má i svoje stinné stránky. Nám doma ale dost pomáhají „návody“, jak se v určitých situacích chovat nebo jak na dítě můžu reagovat.*

(R4) *Já mám problém vytvořit fotokroniku, natož abych si spravoval nějaký sítě. Ona stejně naučí nejvíc praxe. Je sice hezký, že člověk zná teorii výchovy, ale to tvoje vlastní dítě ti otevře oči ze všeho nejvíc a nevidím nic špatného na tom, že se tomu poddáš, necháš oči otevřené a děláš si to podle sebe a jak to cítíš ty. Kolikrát žena přišla s nějakýma informacema, co někdo někde napsal, ale kdo se v tom všem má vyznat? Takže jsme si vždycky řekli, že nejsme tak hloupý a tak to budeme dělat nejlíp jak umíme.*

Vyhodnocení

Informace ohledně zásadního vlivu rodiny či médií uvádějí respondenti spíše okrajově, nedochází k předávání rad z generace na generaci, zejména protože se spektrum, ze kterého dnes můžeme čerpat rozšiřuje do nekončících směrů v důsledku společenských změn a progresu, který se odráží i v transformaci smýšlení nad výchovou. Respondenti mají tendence spíše nové výchovné postřehy svým rodičům vysvětlit a nadále zkoušet nové metody. Ty můžeme rozdělit do dvou rovin a to vycházející intuitivně spíše z představy o správné cestě, nebo získávání informací z ověřených zdrojů skrze sociální sítě, které přináší mnoho nových postřehů, které se dnešní rodiče nebojí zkoušet.

5.2.4 Hodnoty ve výchově

Respondenti zde uvádějí mnohé paralely vlastních tužeb, pramenících z představy hodnot, které chtějí svým dětem předat a které vlastnosti naopak rozpoznali během rodičovství sami v sobě.

Přání

(R1) *Chci vést malou k vyváženosti, ať nemá iluze a není naivní, ale ať je milující, jemná a hodná. Chci s ní zažívat blízkost. Aby se nebála projevovat emoce a cokoliv říct. Chci pro ni být tím opěrným bodem. Aby mi mohla říct nad čím přemýšlí. Největším cílem je to, abych se svoji dcerou měla dobrý vztah, protože sama ho dobrý nemám. Přeju si hlavně, aby byla dobrý člověk a to můžeme udělat jenom tak, že my jako rodiče a manželé budeme tím příkladem a budeme ti dobří lidé.*

(R2) *Já bych byla ráda, aby se k nám vždycky rádi vraceli. Já třeba jedu s našima ráda na dovolenou i teď. Takže aby ke mně měli taky takovej vztah, že nejsem otravná máma, který se musíme vyhnout. Přeju si, aby byli slušní lidi a měli takovej spokojenej normální život jako tu žijeme my a naši.*

(R3) *Abychom spolu zažívali radostný chvíle. Jde mi hlavně o to, abychom výchovou nepotlačovali jeho osobnost.*

(R4) *Přijde mi, že je důležitá rovnost, takže aby byli rovný. Ono to možná zní sobecky, ale já chci jednou vnoučata. A prostě, ať si užívaj, berou život tak jak je, ať žijou klidně*

průměrnej život jako my, ale ať do toho dávaj všechno. Asi budu tlačit na to, aby měli vysokou školu. To bych byl rád, protože to není jen o studiu, ale i o prokázání dalších dovedností, které tě předurčují další práci. Tyhle dovednosti prostě potřebujeme.

Pozitivní a negativní vlastnosti projevující se v rodičovství

(R1) Určitě mě překvapilo, jak moc si toho nesu od mých rodičů a takové ty kecy, že nebudu nikdy jako moje mamka, tak pak se zastihneš přesně v takových chvílích a říkáš si, vždyť já jsem úplně stejná. Třeba když ve mně projeví ta malá trpělivost. Protože v tu chvíli jsem to nezvládla já, a ne ona. A to se mi nelíbí a určitě to měním a myslím si, že se mi to daří a na to jsem pyšná. Překvapilo mě třeba, že nejsem takovej pedant na úklid a na čistotu, protože vždycky jsem taková byla. Takže i jako spoustu věcí neřeším oproti jiným maminkám co tak vidím. Nějak jsem se i naučila a přesvědčila jsem se, že nemám dělat velký reakce, tím pádem ani malá nepředvádí takové ty přehnané reakce, když třeba spadne nebo tak. Vnímám, že jsem taková víc v klidu. že nedávám třeba takový pozor a ona je pak mnohem samostatnější, tak to se mi líbí.

(R2). Občas mi to v afektu ujede a ječím. Na druhou stranu taky musím mít nějaký ventil, není dobrý to v sobě akumulovat, ale nemůžu všechno taky vydržet. Ale zas v sobě mám to, že když vygraduje nějaký konflikt, tak na konci mu řeknu „i když zlobíš, tak tě mám ráda“. Je hrůza, že prostě nemůžu ty věci přejít, nemůžu to nechat jen tak. Pro mě je těžký to, že furt musím vychovávat, že už bych na něj chtěla být jako pyšná, možná jestli to neřeším až moc, kvůli tomu, že se vždycky všechno provalí, jenže já chtěla, aby děti byly na stejný škole, jako já. Co jsem ze sebe byla překvapená, že se vlastně za ty děti postavím, i když bych se za sebe nepostavila. Já sama za sebe bych do nějakýho konfliktu nešla. Postavím se i za cizí lidi v tramvaji, když na to přijde. Já jsem celkově taková spokojená. I když upřímně, nikdy jsem netušila, že to bude tak těžký, ty děti vychovávat.

(R3) Díky rodičovství jsem si uvědomil, že jsem na to vlastně ještě nebyla vůbec připravený, ze začátku jsem dost bojoval s nedostatkem času na sebe. Jako to pozitivní hodnotím zjištění, že jsem k dítěti trpělivý. Myslím, že mi to se synem ulehčuje spoustu situací a pomáhá nám zvládat je v mnohem větším klidu. Cítím, že díky tomu na syna zbytečně netlačím a nechávám mu prostor.

(R4) *Že mnohem víc ovládám svoji vznětlivost a dokážu přiznat chybu i dětem. Že za nima přijdu a snažím se jim vysvětlit to, proč jsem se choval určitým způsobem. To jsem dřív nedělal. Vůbec celková zodpovědnost a nahlížení do budoucnosti za celou rodinu.*

Vyhodnocení

Překvapením pro dnešní společnost mnohdy značně apelující na výkon a výsledky mohou být hodnoty, které jsou pro respondenty nejzásadnější. Zmiňují vyváženost solidarity a bojovnosti, odvážné jednání, svobodu myšlení, pocit bezpečí, bezprostřednosti a v neposlední řadě prožitky štěstí, radosti a naplněného života.

5.2.5 Partnerství

Poslední kategorie reflektuje zdali rodičovství vyžadovalo jakousi přípravu, před samotným příchodem dítěte, zmiňuje otázku shody partnerů ve výchově a její odlišnosti.

Představy

(R1) *Né, že bychom se úplně připravovali a četli si o něčem. Ale když už někoho z nás něco napadlo nebo někde něco slyšel, tak jsme to rozebírali. Třeba jsme si opakovali ty důležité hodnoty.*

(R2) *Jak jsem se musela od čtrnácti starat o mladšího bráchu, tak se mi to starání vlastně hrozně líbilo a tak jsem věděla, že chci mít děti brzo, což se mi nepodařilo. Ale jsme u nás všichni takový rodinný typy, takže já jsem se strašně těšila. Manžel o tom všem věděl a tak dost věcí nechával na mě, dal mi tu důvěru. Ale zpětně, což asi ani dodnes neví, jsem měla pocit, že ty děti jsou prostě moje.*

(R3) *Během toho, co byla manželka těhotná, jsme se připravovali málo. Pro mě to bylo celé dost abstraktní a tak jsme se soustředili spíš na porod.*

(R4) *Já se vůbec na to, že budu táta netěšil, nebo spíš jsem to ani ten první rok nevnímal. Podle mě jsou děti koření života a ač to zní hloupě, tak si nedovedu představit, že jsme jenom dva. Takže za to zodpovědný já, za to všechno může moje paní, ta mi dává takovou tu jistotu, že se mám kam vrátit. Já jsem byl rád, že jsem jí tak trochu vedenej, že spoustu věcí určuje ona.*

Shoda ve výchově

(R1) *S partnerem se na výchově určitě shodujeme, o všem mluvíme. Oba dva chápeme, že vychovávat musíme hlavně nás. Sebe jako rodiče musíme vychovávat a děti potom budou odrážet nás, protože nestačí předávat dobré hodnoty, ale musíme je žít. Ale vždycky s téma podnětama přicházím já, no a často jediný problém je, že já to sice řeknu a on souhlasí, ale pak to tak nedělá a zapomíná a já mu to musím vysvětlovat, ať něco vysvětlí, ať reaguje tak a tak.. Takže mě pak zpětně mrzí, že jsem v tom jakoby sama a ještě musím jeho napomínat, aby spravoval ty své reakce k malé no.*

(R2) *Jak už jsou děti větší, tak se neshodneme v tom, že on mi přijde moc přísněj a hrozně zhurta věci řeší. Vlastně, mám pocit, že je někdy musím až jako chránit. Takže v tomhle ho často krotím. Někdy stojí z mého pohledu za nesmyslnějma věcma. On za mnou si myslím stojí, ale tím jak já nejsem asi tak přísná, tak není co řešit. Takže tam trochu narážíme a vím, že se nesmíme před dětma hádat, ale já už to někdy nevydržím.*

(R3) *Většinou panuje shoda. Myslím si, že se lišíme v důslednosti, kdy já občas povolím a manželka je důslednější. Což jako pozitivum nevnímám no.*

(R4) *Alfa a omega je to, že se už prostě známe a víme jak reagujeme. U nás doma nemáme rádi „Itálii“, takže si to raději hned vyřikáme a naštěstí máme oba schopnost a určitý nadhled k tomu, abychom přišli a navzájem si řekli „jo, tohle jsem přehnal, tohle jsem přehnala já“ to je důležitý.*

Vyhodnocení

Neobjevuje se zde strach z neznámého ani pocit naplnění smyslu života. Z výpovědí respondentů je cítit rovnováha a vědomé jednání. Objevuje se zde i soulad partnerů, který ústí ve schopnost sdělovat si očekávání a umění řešit neshody. Klíčové je bezprostředně sladění hodnot a výchovných strategií.

5.3 Shrnutí výsledků a diskuze

Následující text shrnuje informace z nasbíraných dat, které odpovídají na výzkumnou otázku: Jaké výchovné strategie byly převzaty z výchovy vlastních rodičů a jaké jsou její největší proměny? Současně nabízí interpretování faktů, alternativních potenciálů, ale taktéž i limity kvalitativního výzkumného designu, jenž s výsledky souvisí.

Do jaké míry ovlivňuje naše rodičovství prostředí ve kterém jsme vyrůstali a jaké rodičovské vzory jsme před sebou viděli? Mají chuť se dnešní rodiče věnovat vlastnímu rozvoji a hledání odpovědi na své vlastní výchovné jednání, či spatřujeme podobně se opakující výchovné principy, které aplikujeme již po desetiletí a jsou neměnné bez ohledu na dobu?

Ačkoliv je obtížné nalézt dostatečné množství dat, které vypovídají o rozdílnosti výchovy zmiňovaných generací, lze předpokládat, že dříve rodiče volili spíše autoritativní výchovu, zatímco důležitým a zásadním rysem dnešního rodičovství je respektující pozice. V současné době je větší příklon k tzv. demokratickému či liberálnímu stylu výchovy. Lze ze získaných dat konstatovat, že dříve byla výraznější míra dbaní na hranice, ale k tomu připojena i značná vřelost k dítěti. Jak již bylo uvedeno, dochází k příklonu spíše k trendu kontaktního rodičovství, i když ne nutně v plném rozsahu. Patrnou změnou v rámci příklonu k demokratické výchově je také akcent, jenž je kladen při pohledu na určitou situaci z pohledu a pozice dítěte. Zároveň trendy, které zdůrazňují individuální přístup, následně nabízí uniformní přístup bez ohledu na věk dítěte. Ve výpovědích se tak často objevuje aplikované vysvětlování a apel na výběr slov. V rámci odpovědí respondentů lze uvést i transformaci v partnerství a tedy i v rodičovských rolích, kdy muži tradičně jakožto ochránci dnes častokrát současně plní i emocionální stránku, vzájemnou rovnost a mají snahu se více podílet na výchově. Nelze tedy odhadnout, či docházelo dříve k většímu vymezení pokud u některých rodičů došlo k odklonu od tradičních výchovných strategií, které byly považované za jediné správné v rámci dané rodiny. Či se dnes setkáváme s totožným problémem, byť na opačné straně, kdy jsou rodiče vystaveni požadavku nutnosti ostatním vysvětlovat, proč danou věc dělají jinak, než je současným standardem. Znamená to tedy, že dnešní rodiče i přestože žijí v mnohem větší svobodě s větším přístupem k informacím, cítí stejně velký tlak jako tomu bylo kdysi? Jinakost spočívá v tom, že přibylo očekávání, že v rámci nepřeborného množství

možností v přístupu a výchovy se rodiče rozhodnou dobře a kompetentně posoudí, který přístup je ten správný a kterého se budou držet. I přestože vybraní respondenti se s těmito vlivy vypořádávají, prvky dnešních trendů jsou bezesporu patrné. Mají to tedy dnes rodiče snazší? Z výpovědí je cítit, že i přes přítomnost dilemat, která jsou velká, je možné, že dříve určitá jednoduchost díky jasně daným postupům byla v mnoha ohledech pro rodiče snazší. Na druhé straně je mnoho rodičů, pro které je více možností mnohem vhodnější.

Kontext ve kterém je provedeno průzkumné šetření, je klíčový. Respondenti i přes prvotní obavy z pojmenování sebe jako rodiče, zmínili, že několik otázek, které byly položeny během rozhovoru si v minulosti nepoložili a mají možnost se tak o sobě dozvědět mnoho nového. Jedním z návrhů pro potencionální budoucí výzkumné šetření je předložit podobně strukturované otázky například matkám a otcům samoživitelům či rodinám s výskytem sociálně patologických jevů a obohatit tak získaná data o další úhly pohledu spolu s představou jak moc se následně vnímání rodičovství liší. I přes otevřenost respondentů, která prokazovala, že o své roli a výchově přemýšlí, nelze i k velikosti výzkumného vzorku tímto zobecňovat současnou rodičovskou populaci.

Závěr

Těžištěm práce je teoretická část zabývající se současným rodičovstvím, čerpá z rozmanitých prací českých i zahraničních autorů. V textu je uvedena nejen proměna rodičovství, ale také problematika rodičovství v médiích a generačních přenosů. Skrze vybrané teoretické pojmy můžeme podkrýt situaci dnešních rodičů, kteří i přes z počátku atraktivně široký výběr z mnoha možností toho, jaký přístup ve výchově v péči o dítě zvolit, je na ně kladen větší nárok v tom, aby zvolily správně. Rodiče jsou také podrobeni i větším očekáváním od společnosti, možná částečně způsobeným mediálním tlakem nebo tím jak je mateřství prezentováno v zahraničí, odkud nepřebíráme způsob výchovy, avšak způsob nahlížení na mateřství. Na dokonalost, na obětování veškeré energie a volby správných možností... Nemusí se odklánět od sebe samotných a upozadit se. Mnohdy stačí dnešním rodičům spíše potvrzení, že jejich rozhodnutí je správně a nemusí tedy hledat nic dalšího. Nebo jim nabídnout konkrétní radu a tím je nasměrovat.

Největší zkouškou byl sentiment za vlastním dětstvím a jakási neschopnost prohlédnout, že výchovné a vzdělávací modely se nutně musí proměnit protože se změnil svět okolo nás. Uvažování rodičů bývá pragmatické. Znamená to, že mnohdy nemají potřebu měnit systém. Oproti tomu rodiče, kteří potřebu ke změnám cítí, tak hledají pouze ve svém úzkém okolí a výhradně pro své děti. Což pro českou společnost znamená navýšení rizika budoucnosti, jelikož tito rodiče pravděpodobně povedou své děti zcela jinou cestou než druhá část společnosti.

Během sběru informací a psaní této práce jsem měla možnost pozorovat reakce okolí a projevů zájmu z řad žen i mužů, že zvolené téma je v současné době aktuální a lidé se jím zabírají. Je tu hned mnoho dalších cest, po kterých by bylo možné se vydat a podkrýt tak zákonitosti výchovy a pochopení rodičovských strategií dnešní doby. Vznik této práce vnímám jako odrazový můstek k hlubším analýzám v rámci jednotlivých druhů péče či aktuálních změn přístupů ve výchově v dlouhodobějším horizontu. Jedná se tedy spíše o souhrnný popis, jak výchova na byt' pestrém, tak nikterak velkém výzkumném vzorku vypadá a od něhož se můžeme odvíjet dále.

Seznam použitých zdrojů

ALDORT, N., 2010. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. 1. vyd. Praha: Práh. ISBN 978-80-7252-287-3.

BERTINI, K., 2013. *Sendvičová rodina: Souběžná péče o malé děti a seniory*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0478-7.

BOKOVÁ, L., aj., 2011. *Rodiče, děti a jejich problémy : sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-0-4.

BRISCH, K., 2011. *Poruchy vztahové vazby*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-870-8.

CESARI LUSSO, V., 2011. *Prarodiče, rodiče a vnoučata : o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0003-1.

ČÁP, J., 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV. ISBN 80-85866-15-3.

DINKMEYER, D., MCKAY, G. 2008. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-445-8.

FRANKL, V., 2021. *Léčba smyslem*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1723-7.

GREENBERG, E., 2017. How a Child Can Grow Up to Become a Narcissist. In: *Psychology Today* [online]. 28. 5. 2017 [vid. 2. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/understanding-narcissism/201705/how-a-child-can-grow-up-to-become-a-narcissist>

HALLOWELL, E.M., 2016. *Šťastné dítě, šťastný dospělý : pět kroků, jak v dětství zasít semínka celoživotní spokojenosti*. 2016. Praha: Práh. ISBN 978-80-7252-642-0.

HAMPLOVÁ, D., aj., 2021. *Rodina jako středobod života zdravé společnosti*. 1. vyd. Praha: Společnost pro Svatováclavská studia. ISBN 978-80-908340-0-2

HUGHES, D., 2017. *Budování citového pouta: jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. 1. vyd. Praha: Institut fyziologické socializace. ISBN 978-80-270-2838-2.

HUGHES, D., BAYLIN, J., 2012. *Brain-Based Parenting*. 1. vyd. WW Norton & Co. ISBN 978-03-9370-728-1.

CHVÁLA, V., TRAPKOVÁ, L., 2017. *Rodinná terapie psychosomatických poruch : rodina jako sociální děloha*. 3. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0523-4.

JIRÁSKOVÁ, V., a kol., 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-80-5.

KAST-ZAHN, A., 2007. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. 1. vyd. Computer Press. ISBN 978-80-251-1557-2.

KAZDIN, A., ROTELLA, C., 2014. *Everyday Parenting Toolkit*. 1. vyd. Houghton Mifflin Harcourt. ISBN 0544227824

LOUCKÁ, P., TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V., 2014. *Žena a muž v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-479-2.

MASOPUSTOVÁ, Z., a kol., 2018. *Jak to mají mámy: psychologický výzkum mateřství*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-9169-6.

MERTIN, V., 2011. *Výchovné maličkosti : průvodce výchovou dítěte do 12 let*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-857-9.

NOVOTNÁ, K., KYSELÁ, I., 2019. *Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2891-9.

PEKAŘOVÁ, L., 2006. *Jak žít a nezbláznit se : psychologie dítěte od předškolního věku do dospělosti*. 1. vyd. Olomouc: Poznání. ISBN 80-86606-49-X.

PÖTHE, P., 2020. *Emoční poruchy v dětství a dospívání*. 3.aktual. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1038-4.

PREKOPOVÁ J., 2010. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-766-4.

SATIR, V., 1994. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové. ISBN 80-901325-0-2.

SATIR, V., 2007. *Společná terapie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-303-1.

SOBOTKOVÁ, I., 2001. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8.

SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M., 2021. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 4. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1851-7.

ŠMOLKA, P., MACH, J., 2008. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-448-9.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Seznam příloh

Příloha 1 – Otázky k polostrukturovanému rozhovoru

Příloha 1 Otázky k rozhovoru

- 1) Když zavzpomínáte na své dětství a na vztah se svými rodiči, jak byste jej popsal/popsala?
- 2) Při myšlenkách nad výchovou vašich rodičů, co děláte při výchově vašich dětí stejně a v čem naopak vidíte rozdíly?
- 3) Jaké pozitivní a negativní zážitky z dětství vás značně ovlivnily při výchově vlastních dětí?
- 4) Necháváte se ve výchově ovlivnit médii, články, knihami či se jedná ve vašem případě ve větší míře spíše o intuitivní jednání?
- 5) Jaké hodnoty chcete svým dětem předat? Čemu se chcete při výchově naopak vyhnout?
- 6) Co je pro vás nejobtížnější ve vztahu s dítětem v kontextu vaší výchovy?
- 7) Zasahují vaši rodiče do výchovy vašich dětí? Jak reagujete?
- 8) Z jakých zdrojů jste nejvíc čerpal/čerpala, než jste se stal/stala rodičem a během rodičovství?
- 9) Panuje s vaším partnerem shoda ve výchově?
- 10) Co nebo jaké vlastnosti jste během rodičovství o sobě zjistil/zjistila?